

ŠTA JE AUTENTIČNI MARKSIZAM

ku poziciju (osim onih usko vezanih za religiju). To se može smatrati rezultatom napretka nauke i filozofije, koji je doveo do toga da je materijalistički stav postao deo savremenog znanja te je prihvaćen kao dovoljno dokazan da se u njega ne može više sumnjati. Zato pitanje o primarnosti materije i sekundarnosti psihike više nije aktuelno. Ali materijalistička filozofija ga nužno pretpostavlja. Dualistička pretpostavka materija — duh sa držana je u samom pitanju, ali svako pitanje sadrži nekakav dualizam (ili pluralizam). Osim toga, pitanje je bilo začeno. Tome je „kriva“ celokupna istorija filozofske misli do savremenog doba. Međutim, u Marksovoj filozofiji se taj pretpostavljeni dualizam ukida, na dijalektiziranoj materijalističkoj osnovi. Ali za Marksa spiritualizam i materijalizam stvarno i konačno gube svoju suprotnost i postojanje kao suprotnosti tek s uspostavljanjem istinskog „društvenog stanja“.

Kritika teorije odraza

Drugi element zbog koga se kritikuju koncepcija dijamata je tzv. teorija odraza. Pri tome se pretpostavlja da je ta teorija u svom vulgarnom obliku „bitan sastavni deo te koncepcije“. G. Petrović smatra da se teorija odraza slaže sa kritikovanom tezom o primarnosti materije, ali da se loše slaže sa Marksovom koncepcijom čoveka kao bića prakse, jer se po ovoj čovekova saznanja delatnost ne može svesti „samo na puki odraz objektivne stvarnosti“. Ovo je svakako tačno. Petrovićeve analize ukazuju na to da teorija odraza ne može dati zadovoljavajuće objašnjenje svesti u celini, ali ni samo saznanja i istine, pa čak ne zadovoljava ni kao teorija istinitog suda. Ali, trebalo bi se možda pitati, ne mogu li određeni elementi koje sadrži teorija odraza bar delimično doprineti objašnjenju problema istine i problema svesti? O tome se treba pitati tim pre što konstatujemo da se nešto od teorije odraza nalazi i kod Marksa, mada je on prvi zasnovao novo shvatanje čoveka u smislu prakse. Moguće je da te kategorije (prakse i odraza) za Marksa nisu suprotnosti koje se isključuju nego da čine izvesno jedinstvo.

Na primer, Gajo Petrović s pravom čini izvesnu značajnu ogradu prema pokušaju da se odraz shvati kao stvaralački akt, tj. prema „popravljenom“ varijanti teorije odraza, dodajući da je ona to „još samo po imenu“.

Razumije se da istinu možemo shvatiti različito. Između ostalog i kao stvarnost, ili kao praksu, odnosno kao svojstvo načina bivstvovanja čoveka itd. Ali ako je reč o naučnom saznanju, čini se da istinu treba shvatiti i kao relativnu adekvatnost toga saznanja određenoj stvarnosti na koju se odnosi. Pri tome treba imati u vidu da stvarnost za Marksa nije nešto gotovo, definitivno otorminjeno i nepromenljivo i da saznanje može na osnovu ispitivanja izvesnih formalnih mogućnosti i analize učenih tendencija u samoj stvarnosti u određenom smislu pretačiti stvarnost i tek naknadno biti verifikovano.

Upravo to treba da izrazi princip odražavanja, tj. onaj element teorije odraza koji u marksističkoj teoriji saznanja mora biti sačuvan kao deo objašnjenja. U okviru Marksove koncepcije taj princip može biti i jeste u skladu sa praksom kao onim što čini temelj te koncepcije. Time se objašnjava prisutnost kod Marksa i Engelsa izvesnih stavova koji podsećaju na teoriju odraza. Reč je o dijalektičkom prevazišlaženju klasične teorije odraza, što podrazumeva zadržavanje onoga što je u njoj pozitivno.

Čovek kao biće prakse

Marksova teorija svesti i istine polazi od stanovišta prakse. To stanovište istovremeno služi kao

nova mogućnost za objašnjenje biti čoveka, za odgovor na pitanje — šta je ono po čemu se čovek određuje kao čovek, po čemu je neko više, a neko manje čovek.

Za razliku od drugih mislilaca koji su tražili i nalazili određene ljudske prirode u nekom svojstvu, kao što su: razum, religija, govor, moral, umetnost ili izrada oruđa itd., Marksovo shvatanje čoveka ne može se svesti na pojedine aspekte ili na zbir svojstava koja čovek poseduje nego naglašava njegovu celovitost i kompleksnost njegove strukture.

Iako je Marks naglašavao značaj ekonomske proizvodnje za čovekov život, naročito u „epohama ekonomske formacije društva“, ipak je on bio daleko od toga da čoveka tretira samo ili prvenstveno kao ekonomsku životinju, kao biće koje pravi oruđa i stvara materijalna dobra. Čovek je za Marksa čovek — prema „opštem načinu njegova bivstvovanja, opštoj strukturi njegovog odnošenja prema svetu i prema sebi samom“, kako to dobro formuliše G. Petrović, a taj način bivstvovanja svojstven samo čoveku Marks označava imenom „praksa“. Čovek je za Marksa ono bivstvujuće koje bivstvuje na način prakse“ (str. 101).

Životinja takođe može proizvoditi, ali „samo pod vlašću neposredne fizičke potrebe“, a „čovek proizvodi čak (G. Petrović citira prema srpskohrvatskom prevodu „samo“ umesto „čak“, ali

ovo prevođenje je pogrešno) slobodan od fizičke potrebe i istinski proizvođač tek oslobođen od nje“ (u Ranim radovima, izd. od 1953, str. 203).

Svakako je interesantan i plodan pokušaj da se praksa kao „razvijena bit bivstvovanja“, njegov najautentičniji „modus“, uzme kao ishodište za objašnjenje neautentičnih „nižih“ oblika bivstvovanja i smisla bivstvovanja. Ipak, čini se da se mora imati u vidu da praksu možemo shvatiti kao jednu iznad svega važnu i specifičnu vrstu kretanja određene posebne vrste bića, ali da se kretanje ne bi moglo interpretirati kao vrsta prakse, a da se izvorni smisao pojma prakse pri tome ne izgubi.

Ako čoveka treba shvatiti kao praksu, onda svakako mora da se odredi šta je praksa. G. Petrović smatra da je određenje prakse kao „univerzalne stvaralačko-samostvaralačke delatnosti“ zadovoljavajuće, jer podrazumeva svesnu i slobodnu delatnost, a time shvatanje čoveka kao društvene istorije i kao procesa samostvaranja, određenog budućnošću. To pak znači da čovek ne može nikada biti dovršen, ostvariti sve svoje mogućnosti. Prema tome, ljudska istorija nema svršetka i čovek se „ne može definirati do kraja“.

Međutim, ako je čovek slobodno i stvaralačko biće, da li to znači da onda nema opštih zakona bivstvovanja i da bi njihovo po-

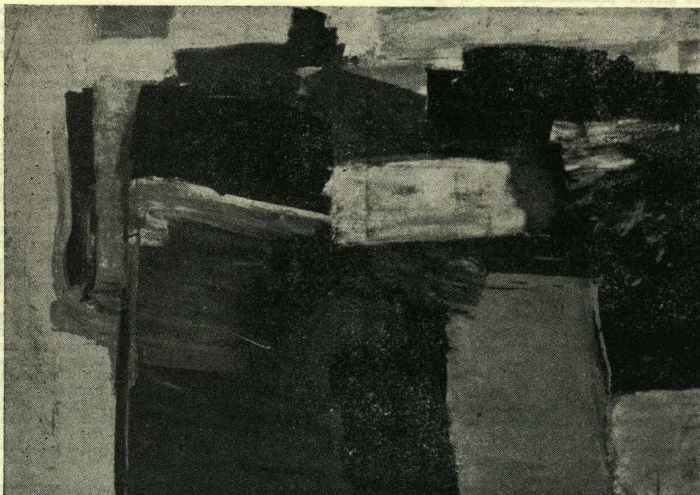
stojanje isključilo mogućnost čovekove slobode i stvaralaštva? Privatanje postojanja takvih zakona ne može se pomiriti sa stavom o apsolutnoj slobodi i neuslovljenosti čoveka i njegove delatnosti, ali teško da će neko bez ograde prihvatiti ovaj stav. Priznanje apsolutne determiniranosti sveta zaista isključuje mogućnost slobode, ali reči da ima nužnosti u svetu ne znači reči da je sve nužno.

Otuđenje i filozofska kritika

Ako proces čovekovog samostvaranja, usmeren prema budućnosti, ne može nikada biti dovršen, jer uvek ostaju nove (i još veće) mogućnosti, onda to znači da i Marksovu teoriju otuđenja možemo shvatiti u tom smislu da je otuđenje odricanje ili propuštanje tih mogućnosti, tj. ostvarenje pretpostavljaju čovekovu akciju. Otudenje čoveka od svoje suštine, dakle, nije ništa drugo do otuđenje od svojih ljudskih mogućnosti. Ali ako hoćemo da u tom duhu odgovorimo na pitanje o mogućnosti ukidanja otuđenja, onda nam se nude bar dva (bitno različita) odgovora. Po jednom, koji daju filozofi egzistencije, otuđenje je bitna karakteristika čoveka i ono ne može biti ukinuto, kao što se ni sve mogućnosti čoveka nikada ne ostvaruju, jer se uvek javljaju nove. Drugi odgovor, koji nalazimo kod Marksa, više je optimistički, jer vezuje otuđenje za klasno društvo, privatnu svojčinu i krutu podelu rada, a sa prevazišlaženjem ovih postepeno se savladava i ukida stanje otuđenosti. Put u dezalijenirano „društveno stanje“, koje treba da omogući, ali ne može automatski izazvati, izgrađivanje neotuđenih pojedinaca, svakako vodi kroz samoupravljanje proizvođača. To pretpostavlja aktivno i energično angažovanje ljudi.

Filozofija, koja za Marksa ne treba više da bude samo objašnjenje sveta nego se mora svesno uključiti u proces njegovog preobražavanja, takođe ima kao svoj zadatak — doprinosi tom procesu ukidanja otuđenja. Ona to ostvaruje kao kritika svih oblika otuđenja, ali i kao ukazivanje na ciljeve, nove mogućnosti, na sredstva i puteve za njihovo ostvarenje.

Ali ako je ona u ovom pogledu samo jedan od (dosta važnih) činilaca u tome procesu, ne bi se mogla prihvatiti tvrdnja da je „filozofija sama sebi sudija“. Ovakva odredba vuče ka sciencističkom shvatanju filozofije, koje se ne može opravdati. Filozofija sama, kao kritika, ne može biti izuzeta od opšte društvene kritike.

DUŠKO TRIFUNOVIĆ

10-74851591

ANA TEMA

Naša se ljubav sastoji u tome da svoju ženu ne damo drugome

Umesto da se ubijem pogrešnim lekovima ja hvatam sebe kao samoživu sedim na obali Panonskoga mora koje se vratilo zato da po njemu pliva moja ANAtema.

Moja krv je danas jedina uspravna tekućina

nitit bol od straha nitit strah od bola nego mi je žao što zalazak sunca ne mogu da upišem sebi u zasluge.

I umesto da se ubijem halapljivo ja sedim nesnosno zdrav i opisujem more: plavo duboko i ne vidiš mu kraja a po njemu pliva moja ANAtema.

Ja sam govorio tebi kako je voda opasna božja tvorevina i kako će doći moja ANAtema plava duboka i ne vidiš joj kraja

kako ću biti miran a drhtate mi ruke nad vodom kao hvalospev plave duboke i ne vidiš im kraja

a snage koliko je u mojoj džigerici i još dvaput toliko sa nepoznate strane toliko biće moje mržnje plave duboke i ne vidiš joj kraja

kao divlji čovek biću kao zverka izumrla a ostala opšti bauk

biću mrak koji se smeje da i moji slepci imaju od mene znaka

Od žive vode živi pesak od živog ipak živo od mrtvog ništa baš ili bar ništa naročito

a površ svega moja ANAtema to strašno žensko A ta aonanca živčanog sistema plava duboka i ne vidiš joj kraja.

10-74851847 W SVOJEGLAVOST SA DVE OŠTRICE

Tih dana nekako na početku ozdravljenja ti ude u moju sobu reče zdravo i sede.

Bio sam još slab i nije mi se dalo da izgovaram dresirane reči;

stajao sam kod prozora i pravio smešna krila svojoj ptici znatiželjki;

misliš da ja o toj ptici ništa ne znam — nije tačno —

od te ptice počelo je ovo naše.

Ti ude u moju sobu i bolesnom meni reče svoje zdravo. To je tvoja svojeglavost sa dve oštrice.

Pod prozorom tada smeh taj kockasti sirotinjski nadražaj i stajala jedna žena sa buketom i nekakva ženska deca tako zovne devojčice igrane su svoju igru nedostojnu za dečake.

Ti sede a čekao sam da mi skoči u poljubac

savišši noge kao saksofon

čekao sam tvoju igru nedostojnu za dečake a gledao u detiču oko žene sa buketom:

Ima li većeg greha do ružnoj ženi dati da žensku decu rada? O gospodine Bože prevelika beše tvoja i tuoga Noja lada.

Ti sediš i ste da hoćeš odatle ne vidiš kako čovek gleda sunce — čovek zdrav;

nema taj toliko smisla za tu slast — svaka čast njegovoj želji da uživa svaka čast.

Bio sam još slab i osećao se kao ponovo rođen kao ponovo za život nesposoban drukčije osim da me vode i hrane. A ko to da mi čini? Uzalud savez oca i sina kad svetog duha nema.

Ti sediš a ja čekam da mi skoči u poljubac savišši noge kao saksofon.